

papir nije dovoljno stabilan. Autor ovog članka D. M. Fljate navodi rezultate ispitivanja ovog papira kao elektroizolacionog materijala, koji se upotrebljava u velikoj količini u elektroindustriji. Prema tim podacima postojanost i termostabilnost ovog papira izrađenog od nebijeljene sulfatne celuloze nije manja od onog izrađenog od sitnomljevenih lanenih i pamučnih krpa. Izuzetak čini papir izrađen od dugovlaknastog pamučnog prediva. Na kraju autor izvodi zaključak da papir od nebijeljene sulfatne celuloze može u nekim slučajevima biti vrlo dobar i za potrebe restauriranja. Restaurator bi trebao kod svog praktičnog rada imati pred sobom razne vrste papira i u svakom pojedinom slučaju izabrati onu vrstu koja je najpogodnija za restauriranje nekog konkretnog objekta.

U nastavku zbornika ima nekoliko vrlo interesantnih članaka koji prikazuju rezultate praktičnog rada u LKRD.

Prvi od njih je članak Z. A. Zaguljaeve: *Instrukcija po suške i obezraživanju knjig i dokumenata tokami visokoj častoty*, (str. 77-81, 2 sl.), (Instrukcije za sušenje i dezinfekciju knjiga i dokumenata pomoću visokofrekventnih struja). To je ustvari nastavak serije članaka iz prethodnog zbornika, a kao što se vidi i iz naslova daje instrukcije kako treba provoditi sam postupak dezinfekcije knjiga i dokumenata pomoću visokofrekventnih struja.

Slijedi nekoliko članaka T. M. Subbotine. U prvom od njih: *Metod ukrepljenja dokumenata posredstvom rasščepljenja*, (str. 82-84, 2 lit. cit.), (Metoda učvršćivanja dokumenata rascjepljivanjem). Autor opisuje detaljno mogućnost cijepanja dokumenata na dvoje. Ta se metoda upotrebljava u slučaju kada na pr. na nekoj izložbi želimo izložiti istovremeno i lice i naličje nekog dokumenta ili ako se dokument želi učvrstiti iznutra. To je međutim vrlo osjetljiv posao koji mogu izvoditi samo osobe sa velikim iskustvom u takvom načinu postupanja sa dokumentom. U članku *Otpressovka bumažnih dokumenata pri ih restavraciji*, (str. 85-88), (Prešanje dokumenata na papiru kod restauriranja), vrlo se detaljno opisuje kako se dokumenti trebaju prešati u toku i nakon restauriranja, da bi se dobili što bolji rezultati. Posebno je interesantan članak: *Tehnika restavraciji pergamena*, (str. 89-91, 1 sl. 2 lit. cit.), (Tehnika restauriranja pergamena), u kojem se opisuje način omekšavanja skrtnutih i slijepljenih pergamena pomoću 10%-tne otopine mokračevine i lanolinske emulzije. Kao direktni nastavak ovog članka je prikaz istog autora: *Restavracija francuskoj rukopisi XIII—XIV. vv.* (str. 92-98, 3 sl.), (Restauriranje francuskog rukopisa 13—14. st.), u kojem se vrlo detaljno opisuje tok restauriranja spomenutog rukopisa metodom koja je opisana u prethodnom članku.

T. Ribkin

NEIZVESTNYJ PAMJATNIK KNIŽNOGO ISKUSTVA. Moskva-Lenjigrad 1963, 96 str. Izdanje AN SSSR Laboratorij za konzerviranje i restauriranje dokumenata.

Ova knjiga prilično je neobično izdanje za ustanovu kao što je Laboratorij za konzerviranje i restauriranje dokumenata, čiji je osnovni zadatak restauriranje dokumenata i ispitivanje metoda restauriranja i konzerviranja rukopisa i knjiga.

U muzeju tog laboratorija već se dulje vremena nalazila knjiga na pergameni, kao eksponat i primjer osobito teško oštećenog rukopisa. Knjiga je u stvari predstavljala potpuno slijepljeni monolitni blok, za koji se smatralo da ga je potpuno nemoguće rastaviti na pojedine listove.

Pregledom prve i jedino pristupačne strane tog rukopisa učinilo se da bi to mogao biti vrlo interesantan francuski rukopis iz 13. st. Zbog toga je Naučni savjet Laboratorija odlučio da se pokuša razdvajanje listova tog rukopisa, kako bi se ustanovio njegov sadržaj, vrijednost i porijeklo.

Rad na razdvajanju listova rukopisa trajao je preko godinu dana, a uspjelo je razdvojiti 134 lista. Ispitivanjem sadržaja razdvojene knjige pokazalo se da je to francuski legendarij iz samog kraja 13. st., bogato iluminiran i koji do sada nije opisan u literaturi. Zbog toga on predstavlja neocjenjivu vrijednost. Upravo ta činjenica potakla je suradnike LKRD da objave ovu knjigu.

U prvom poglavlju T. M. Subbotina opisuje vrlo detaljno stanje rukopisa i tok radova na restauriranju. (O tome je isti autor već ukratko pisao u Zborniku laboratorija za 1962 godinu »Voprosy konservacii i restavracii bumagi i pergamena«.) U drugom poglavlju D. P. Erastov opisuje optičko-fotografska ispitivanja rukopisa. U trećem poglavlju V. S. Ljublinski govori o toku istraživanja porijekla, paleografskoj i opće kulturno-historijskoj analizi, sadržaju i umjetničkoj vrijednosti rukopisa, uspoređujući ga sa sličnim rukopisima u Francuskoj i Poljskoj. U posljednjem poglavlju G. M. Ščerba daje njegove jezične karakteristike.

Knjiga obiluje mnogobrojnim ilustracijama, koje pokazuju tok restauriranja i fotografije pojedinih listova snimljenih pod običnim i ultravioletnim svjetlom. Osim toga snimljeni su i detalji sličnih rukopisa iz francuskih i poljskih biblioteka, na temelju kojih se uspoređivanjem može ocijeniti vrijeme i mjesto nastanka rukopisa.

Na kraju se nalazi rezime na francuskom jeziku.

T. Ribkin

O SOHRANENII BUMAGI, PROIZVEDENIJ PEČATI I RUKOPISA. Zbornik radova. Izdanje Javne biblioteke im. M. E. Saltykova-Ščedrina. Lenjingrad 1963.

Ovaj zbornik donosi rezultate naučno-istraživačkih radova koji su u posljednje vrijeme obavljani u odjelu za higijenu i restauriranje knjiga Biblioteke im. M. E. Saltykova-Ščedrina u Lenjingradu.

Zbornikom dominira vrlo opsežni i interesantni rad: *Osobnosti bumagi, restavrirovanoj sintetičeskimi polimerami* (Karakteristike papira restauriranog sintetičkim polimerima), koji se sastoji od dva dijela: *Griboustoičivost'* (str. 5-41, 2. sl. 1 tab. 106 lit. cit.), (Postojanost prema djelovanju plijesni, koji je obradila J. P. Njukša i *Izmenenije svojstv pod vozdejsvijem sernistogo gaza, svetovogo izlučeniija i teplovogo iskusstvenogo starenija*, (str. 42-60, 10 sl. 19. lit. cit.), (Promjene osobina djelovanjem sumpornog dioksida, svjetla i termičkog umjetnog starenja), koji su obradili E. I. Gal'braj, J. P. Njukša i V. J. Sokolova.

Već i u uvodnom predgovoru zbornika skreće se posebna pažnja na taj rad, pa se između ostalog napominje: Razvitkom tehnologije proizvodnje mnogih materijala pojavljuju se novi kemijski produkti, koji s velikim uspjehom zamjenjuju dosadašnje materijale koji sačinjavaju knjigu. Time se postepeno mijenjaju karakteristike njenih pojedinih dijelova. Međutim ti novi materijali nisu još dovoljno provjereni u bibliotečnoj praksi, a literaturni podaci o tome su prilično oskudni. Zbog toga ovaj rad koji uključuje literaturni pregled i eksperimentalni rad autora predstavlja nesumnjivi interes za one koji se bave čuvanjem i restauriranjem knjiga i dokumenata. Osobitu vrijednost predstavlja i bibliografski pregled (125 cit.) koji se odnosi na ovo područje.

Zbog svega što je u predgovoru rečeno, smatrali smo da bi bilo interesantno reći nešto detaljnije o tom radu. I u industriji općenito, u zadnje vrijeme, posvećuje se velika pažnja zaštiti raznih produkata od destruktivnog djelovanja plijesni. U vezi s time obraća se naročita pažnja ispitivanju djelovanja plijesni na razne sintetičke polimere, kako na same polimere tako i na njihove komplekse sa drugim tvarima naročito celulozom. Papir i knjige spadaju u to područje. Međutim kod zaštite dokumenata i knjiga važna je ne samo zaštita papira nego zaštita i drugog materijala: kože, tkanina, lakova, ljepila i dr.

Celuloza (kao glavni i osnovni sastavni dio papira) postojanija je prema djelovanju plijesni nego neke druge tvari (na pr. bjelancvine, glavni sastavni dio kože i pergamene). Ipak postoji velika grupa mikroorganizama koji razlažu celulozu. Destrukciona aktivnost plijesni zavisi ne samo o kemijskom stanju celuloze nego i o mnogim drugim okolnostima. Slično je i sa sintetičkim polimerima; i kod njih stepen postojanosti prema djelovanju plijesni ovisi o njihovom kemijskom sastavu, dodacima i nekim drugim faktorima.

Tako na pr. prirodna — kemijski neobrađena — celuloza ima primjesa koje pogoduju razvoju plijesni. Kemijski obrađena celuloza je postojanija